

Sekretarz Stanu
dr Jarosław Sellin

DOZ-KiNK.070.14.2022.WJ
Warszawa, 27 lutego 2023 r.

Szanowni Państwo,

zgodnie z art. 90 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej: u.o.z.o.z.), w ramach koordynowania działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków, Generalny Konserwator Zabytków może ustalać ogólne kierunki ich działania, wydawać instrukcje i wytyczne określające sposób ich postępowania oraz żądać od nich sprawozdań z działalności. W nawiązaniu do wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków z 3 grudnia 2019 r., znak: DOZ-KiNK.070.27.2019.WJ, w zakresie postępowania wojewódzkich konserwatorów zabytków w związku z działalnością na terenie naszego kraju amerykańskiej agencji rządowej Defense POW/MIA Accounting Agency (dalej: DPAA), pozwalam sobie je uzupełnić o zagadnienia sygnalizowane przez stronę amerykańską.

Najważniejszym problemem zarejestrowanym w trakcie prac prowadzonych przez DPAA jest kwalifikowanie szczątków ludzkich oraz znalezionych z nimi przedmiotów osobistych żołnierzy Armii Stanów Zjednoczonych jako zabytków archeologicznych, co zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 840; dalej: u.o.z.o.z.) czyniło je własnością Skarbu Państwa, uniemożliwiając ich wydanie stronie amerykańskiej.

Dążąc do rozwiązania tej kwestii i umożliwienia stronie amerykańskiej wypełniania jej misji bez uszczerbku dla ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego pragnę zaznaczyć, że zarówno szczątki ludzkie, jak i przedmioty osobiste należące do poległych żołnierzy amerykańskich, o których wydanie zwróci się DPAA nie powinny być kwalifikowane jako zabytki archeologiczne. Powyższe zalecenie opiera się na ogólnej zasadzie prawa polskiego wynikającej z art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 1947) oraz art. 23 ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 1360). Zgodnie z nią szczątki ludzkie osób zidentyfikowanych co do tożsamości objęte są prawem do pochówku oraz prawem do pamięci po osobie zmarłej, które to prawa przysługują rodzinie tych osób jako prawa osobiste członków tej rodziny chronione przepisami polskiego prawa cywilnego. W tej sytuacji nie sposób uznać, że spełniony jest wymóg istnienia interesu społecznego, który warunkuje w myśl art. 3 ust. 1 u.o.z.o.z. uznanie rzeczy za zabytek, a więc również za zabytek archeologiczny.

Podobnie nie można poprzez kwalifikację jako zabytki archeologiczne zawłaszczać przedmiotów znajdujących ze szczątkami, albowiem zostały one utracone w warunkach nie stanowiących o pozbyciu się związanych z nimi praw własności. Na ogólnej zasadzie należą one do rodziny, względnie do Stanów Zjednoczonych. Do tej kategorii można zaliczyć w szczególności elementy umundurowania, broni osobistej lub wyposażenia, a także odznaczenia i odznaki oraz przedmioty osobiste, które można choćby

potencjalnie przypisać konkretnej, znanej z imienia i nazwiska osobie. Przedmioty te, na podstawie precyzyjnego określenia w stosownej dokumentacji z badań archeologicznych, należy wydać agencji, która przekaże je wraz ze szczątkami rodzinie poległego żołnierza, co, jak wiadomo, jest celem jej misji.

We wskazanych powyżej okolicznościach trudno zatem przyjąć, że istnieje interes społeczny w uznaniu znajdujących szczątków żołnierzy oraz ich rzeczy osobistych za zabytki archeologiczne. Wymóg zaś istnienia tego interesu jest jednym z podstawowych warunków stawianych przez nasze prawo w art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z. dla uznania danej rzeczy za zabytek, w tym i zabytek archeologiczny.

Zaznaczyć jednocześnie należy, że aktualne pozostają wytyczne z 3 grudnia 2019 r., w zakresie wartości zabytkowych pozostałości obiektów związanych z techniką wojskową, kwalifikacji działań prowadzonych przez DPAA jako badań archeologicznych, jak również uprawnień do kierowania badaniami archeologicznymi. Proszę o przekazanie powyższych wytycznych oraz zaleceń delegaturom wojewódzkich urzędów ochrony zabytków oraz samorządowym konserwatorom zabytków działającym na podległym Państwu terenie.

Z poważaniem,
Jarosław Sellin